

The Role of Mental Health on Academic Performance of University Students; with the Meditation of Academic Achievement Motivation

Seyed-Mohammad Mirkamali. Ph.D.

Academic member University of Tehran

Kobra Khabare. Ph. D. Student

Educational Administration, University of Kharazmi

Ebrahim Mazari. Ph. D. Student

higher education management, University of Tehran

Farhad Farhadi Amjad. Ph. D. Student

Educational Administration, University of Allameh Tabatabayi

نقش سلامت روان بر عملکرد تحصیلی دانشجویان، با میانجیگری انگیزش پیشرفت تحصیلی

سید محمد میرکمالی

عضو هیأت علمی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

کبری خباره

دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی دانشگاه خوارزمی

ابراهیم مزاری*

دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی دانشگاه تهران

فرهاد فرهادی امجد

دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی دانشگاه علامه طباطبائی

Abstract

This study aimed to explain the role of mental health on academic performance of students with the meditation of academic achievement motivation. The research method was descriptive and the design was correlation of the kind of structural equation modeling. Statistical population was 4020 university students in Birjand University. Through stratified random sampling and cocran's formula, 351 students were selected as the sample. Mental Health Questionnaire (Goldberg, 1972) and Academic Achievement Motivation Questionnaire (Hoseini et al., 2008/1387s.c.) and academic mean scores were used to collect the data. Correlation analysis showed that there were significant correlations between mental health and academic achievement motivation, ($P < 0.01$), academic achievement motivation and academic performance ($P < 0.01$) and depression and academic performance ($P < 0.01$). Structural equation modeling of mental health, academic achievement motivation and academic performance with respect to fit indices were confirmed and also the results showed that mental health had effect on academic achievement motivation ($\gamma = 0.62$). Also, academic achievement motivation was effective on academic performance ($\beta = 0.44$). Finally, mental health had effect on students academic performance with the meditation of academic achievement motivation ($\gamma = 0.51$).

Keywords: academic achievement motivation, mental health, academic performance, university students.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تبیین نقش سلامت روان بر عملکرد تحصیلی دانشجویان، با میانجیگری انگیزش پیشرفت تحصیلی آنان انجام شده است. روش پژوهش توصیفی و طرح پژوهش، همبستگی از نوع مدل‌یابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری ۴۰۲۰ دانشجوی دانشگاه بیرجند بود. با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری طبقه‌ای ۳۵۱ دانشجو به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. از پرسشنامه‌های سلامت روان (گلدبرگ، ۱۹۷۲) و انگیزش پیشرفت تحصیلی (حسینی و همکاران، ۱۳۸۷) و معدل نمرات تحصیلی برای گردآوری داده‌ها استفاده شد. تحلیل همبستگی نشان داد که سلامت روان با انگیزش پیشرفت تحصیلی، انگیزش پیشرفت با عملکرد تحصیلی و همچنین افسردگی با عملکرد تحصیلی رابطه معنی‌داری داشته‌اند ($P < 0.01$). مدل‌یابی معادلات ساختاری سلامت روان، انگیزش پیشرفت تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانشجویان براساس شاخص‌های برازش الگو تأیید شد و همچنین رفتارها نشان داد که سلامت روان بر انگیزش پیشرفت تحصیلی تأثیرگذار بوده است ($\gamma = 0.62$). انگیزش پیشرفت تحصیلی نیز بر عملکرد تحصیلی مؤثر بوده است ($\beta = 0.44$). در نهایت، سلامت روان با میانجیگری انگیزش پیشرفت تحصیلی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان تأثیر داشته است ($\gamma = 0.51$).

واژه‌های کلیدی: انگیزه پیشرفت تحصیلی، سلامت روان، عملکرد تحصیلی، دانشجویان دانشگاه.

مقدمه

ماهیت گسترده و اثرگذار خود، با مفاهیمی همچون انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی در ارتباط است و وضعیت هر یک از این مفاهیم را دستخوش تغییر می‌سازد. بر این اساس پرداختن به سلامت روان دانشجویان و تأثیراتی که بر انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی آنان خواهد داشت، شایسته توجه و بررسی است که این پژوهش به این مهم پرداخته است.

از نظر سازمان بهداشت جهانی^۱ سلامت روان عبارت است از قابلیت فرد در برقراری ارتباط موزون و هماهنگ با دیگران، توانایی در تغییر و اصلاح محیط اجتماعی خویش و حل مناسب و منطقی تعارض‌های هیجانی و تمایلات شخصی خود (میرکمالی، ۱۳۸۸). علاوه بر این، سلامت روانی به‌عنوان حالتی تعریف می‌شود که الف) نداشتن بیماری روانی، ب) حضور سطح مطلوبی از بهزیستی را شامل می‌شود (قائدی، یعقوبی، امیدی، ظفر و بخشی، ۱۳۸۷). ویسینگ و فوری^۲ (۲۰۰۰)، الگویی چندبعدی از سلامت روانی را مفهوم‌سازی و عملیاتی کرده‌اند که شامل: پذیرش خود، رابطه مثبت با دیگران، خودپروی، غلبه بر محیط، هدفمندی در زندگی و رشد شخصی است. شواهد گوناگونی مبنی بر ارتباط ابعاد گوناگون بهداشت روانی با عملکرد تحصیلی و تربیتی وجود دارد. افسردگی به اختلال در عملکرد تحصیلی، شغلی، روابط اجتماعی و بین‌فردی منجر می‌شود (قمری، محمدیگی و محمدصالحی، ۱۳۸۹). نظریات انگیزه پیشرفت تحصیلی بر پژوهش‌های پژوهشگرانی چون هوپ^۳ (۱۹۳۰) و سیرز^۴ (۱۹۴۰)، مک‌لند^۵ (۱۹۶۱)، اتکینسون^۶ (۱۹۸۶)، دانیل و استیونسون^۷ (۱۹۷۶)، مک‌اینزی^۸ (۱۹۹۲)، لافن^۹ (۱۹۹۵)، نیکسون و فراست^{۱۰} (۱۹۹۶) و گاردن^{۱۱} (۱۹۹۷) استوار است (خجیر، ۱۳۸۷). مک‌لند معتقد است افرادی که نیاز به پیشرفت بالایی دارند مشاغلی را ترجیح می‌دهند که به مقدار زیاد در آن شغل، مسؤولیت داشته باشند، به همین دلیل ترجیح می‌دهند همیشه در نقش مدیران حرفه خودشان عمل کنند. انگیزه پیشرفت تحصیلی با ایجاد روحیه و توانی مضاعف، سبب موفقیت تحصیلی دانشجویان می‌شود. انگیزه پیشرفت به حرکت فرد به‌سوی انجام تکالیف و فعالیت‌هایی که موفقیت وی را پیش‌بینی می‌کنند، کمک خواهد کرد (مک‌لند، ۱۹۸۵).

عنبری، جمیلیان، رفیعی، قمی و مسلمی (۱۳۹۲) در پژوهش خود نشان دادند که بین سلامت روان و پیشرفت

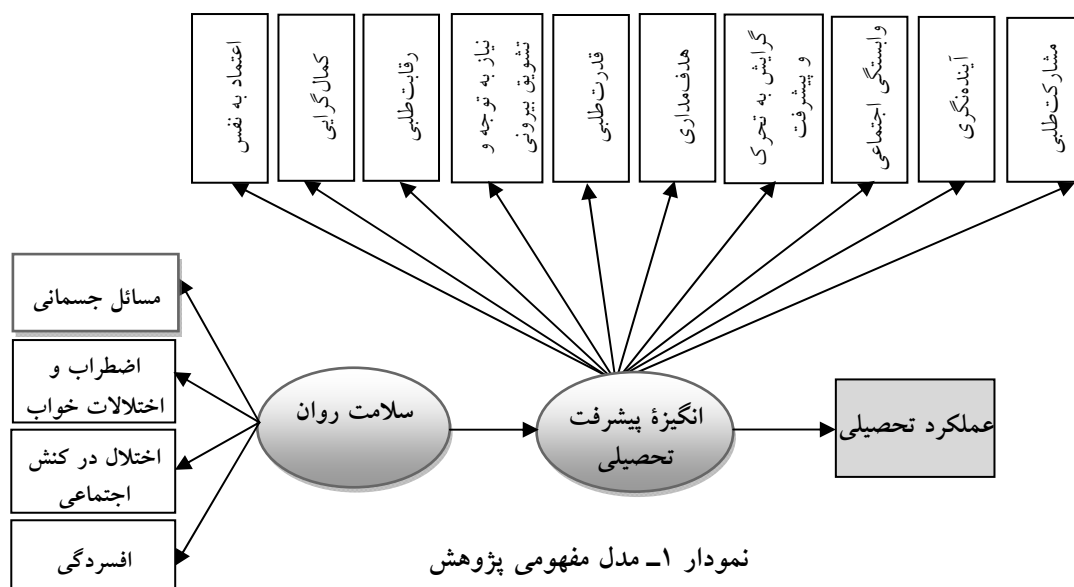
دانشجویان هر کشوری از سرمایه‌های فکری و معنوی آن کشور به‌شمار می‌روند. بررسی مسائل خاص دانشجویان، تحصیل موفق و تأمین سلامت جسمی و روانی آنها از مهمترین اهداف برنامه‌ریزان آموزشی دولت‌هاست (اخوان تفتی و ولی‌زاده، ۱۳۸۵). در این راستا، یکی از اهداف دانشگاهها، ارتقای کیفیت آموزش و موفقیت تحصیلی دانشجویان است. چرا که مردودی دانشجویان هزینه‌های مالی و معنوی زیادی را به دانشگاهها و خود آنان تحمیل می‌کند. بنابراین، تبیین عوامل مرتبط با موفقیت تحصیلی دانشجویان مسأله پژوهشی قابل توجهی در عرصه پژوهش‌های مرتبط با آموزش عالی است (حائری‌زاده، اصغرپورماسوله، نوغانی و میرانوری، ۱۳۸۸). از سوی دیگر بررسی موفقیت تحصیلی دانشجویان، یکی از راههای دستیابی به توسعه دانشگاهی و به‌عبارت دیگر بهبود مستمر کیفیت آموزشی است که در شناسایی برخی از تنگناها و نارسایی‌های نظام آموزشی و ارائه راه‌حل‌های علمی و صحیح به‌منظور برطرف ساختن آنها مؤثر است و می‌توان نتیجه گرفت که بررسی موفقیت تحصیلی در ارتقای کیفیت فعالیت‌های دانشگاهی نیز تأثیر دارد (اخوان تفتی و ولی‌زاده، ۱۳۸۵). موفقیت تحصیلی به جلوه‌ای از وضعیت تحصیلی دانش‌آموز یا دانشجو اشاره دارد که نشان‌دهنده نمره یک دوره، میانگین نمره‌ای برای مجموعه‌ای از دوره‌ها در یک درس یا میانگین نمرات در دوره‌های تحصیلی فرد باشد (اعرابیان، خداپناهی، حیدری و صالح صدق‌پور، ۱۳۸۳). با رویکردی جامع می‌توان عوامل مؤثر و دخیل در پیشرفت و عملکرد تحصیلی را در قالب سه دسته عامل مطرح کرد: عوامل فردی، عوامل درون‌سازمانی و عوامل برون‌سازمانی. مهمترین عوامل فردی که در پیشرفت و عملکرد تحصیلی نقش دارد عبارت‌اند از: داشتن انگیزه، اضطراب، روش مطالعه، هوش، عوامل بدنی، سازش‌نا یافتگی رفتاری و شرایط عاطفی و روانی (تمنایی‌فر، محمدآبادی و دشتبان‌زاده، ۱۳۹۰). در این پژوهش از میان عوامل متعدد، بر سلامت روان و انگیزه پیشرفت تحصیلی تأکید شده است، براساس آنچه عنوان شد سلامت روان مفهومی مهم و تأثیرگذار در عملکرد افراد است که خود نیز مسأله‌ای قابل توجه در میان دانشجویان است. سلامت روان با

1. WHO
3. Hoop
5. MccLlland
7. Daniel & Estivenson
9. Lafen
11. Garden

2. Wissing & Fourie
4. Cierse
6. Atkinson
8. Mc Insy
10. Nixson & Frost

نیز برخوردار خواهند بود. اید، هولتر و گلدهابر^۱ (۲۰۱۰)، در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که سلامت روان بالاتر، عملکرد مطلوب‌تری را به دنبال دارد. تل‌ول، لان و وستون^۲ (۲۰۰۷) نیز به نتایج مشابهی دست یافتند. همچنین داتر و استورم^۳ (۲۰۰۶) در پژوهش خود عنوان داشته‌اند که بهداشت عمومی ضعیف، عملکرد تحصیلی پایین‌تری را به همراه خواهد داشت. براساس تأکیدات نظری و تجربی بر مفاهیمی مانند سلامت روان، انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی، پژوهش و بررسی درباره آنها ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است، چرا که امروزه دانشجویان با سلامت روح و جسم و پرانگیزه و موفق، سرمایه‌های واقعی اجتماع‌اند و ضامن توسعه پایدار جامعه خواهند بود و پژوهش در مورد ابعاد و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده این متغیرها و ارتباطات احتمالی بین آنها، خواهد توانست راهبردها و تدبیرهای عملی کارآمد و اثربخشی را معرفی کند. امروزه مسأله کیفیت دانش فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و عملکرد آنها بیش از پیش ضرورت یافته است، چرا که اصالت تخصص حاکم بر فضاهای کاری کنونی، توانمندی هرچه بیشتر علمی - تخصصی دانشجویان را می‌طلبد. توسعه و بهبود این توانمندی‌ها خود تحت تأثیر عوامل و متغیرهای متعددی قرار می‌گیرد. براساس آنچه عنوان شد انگیزه پیشرفت و سلامت روان دانشجویان از جمله این متغیرها و عوامل قلمداد می‌گردد. بنابراین پژوهش حاضر با هدف تبیین نقش سلامت روان دانشجویان بر عملکرد تحصیلی و با میانجیگری انگیزه پیشرفت آنان انجام شده است. مدل اولیه پژوهش در نمودار ۱ آمده است.

تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد، به عبارت دیگر، هرچه دانشجویان از سلامت روان بالاتری برخوردار باشند، پیشرفت تحصیلی بالاتری خواهند داشت. فتحی‌آشتیانی و همکاران (۱۳۸۴) در پژوهش خود تحت عنوان بررسی سلامت روانی و موفقیت تحصیلی دانشجویان ممتاز دانشگاهها به این نتیجه رسیدند که میان سلامت روان دانشجویان و موفقیت تحصیلی آنان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. شعیری و چترچی (۱۳۸۳) در مطالعات خود نشان داده‌اند که سلامت روانی همبستگی مثبت و معناداری با پیشرفت تحصیلی دارد، به طوری که هر قدر افراد از سلامت روانی بالاتری برخوردار باشند، پیشرفت تحصیلی آنان بالاتر است. قمری و همکاران (۱۳۸۹) نیز در پژوهش خود عنوان کرده‌اند که باورهای فراشناختی نقش اساسی در سلامت روان و پیشرفت تحصیلی دارد و راهبردهای شناختی، توانایی پیش‌بینی مثبت پیشرفت تحصیلی را دارند. نامدار ارشستان، ابراهیمی، صاحبی حق و ارشدی بستان‌آبادی (۱۳۹۲) در پژوهش خود عنوان کرده‌اند که با کاهش شکایات جسمانی و اختلال خواب و اضطراب، معدل دانشجویان به‌عنوان شاخص پیشرفت تحصیلی بیشتر می‌شود. رودالف (۲۰۱۲) و نامدار ارشستان و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش‌های خود به این نتیجه دست یافتند که با کاهش افسردگی، معدل دانشجویان به‌عنوان شاخص تحصیلی بیشتر می‌شود. خدیوی و وکیلی مفاخری (۱۳۹۰) در پژوهش خود نشان دادند که هر قدر افراد از انگیزه پیشرفت بالاتری برخوردار باشند، از پیشرفت تحصیلی بالاتری

نمودار ۱- مدل مفهومی پژوهش

1. Edie, howalter & Goldhaber
3. Dater & Sturm

2. Thelwell, Lane & Weston

فرضیه‌های پژوهش:

۱. مدل سلامت روان، انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانشجویان از برازش نسبتاً خوبی با داده‌ها برخوردار است.
۲. سلامت روان بر انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان تأثیرگذار است.
۳. انگیزه پیشرفت تحصیلی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان تأثیرگذار است.
۴. سلامت روان با میانجیگری انگیزه پیشرفت تحصیلی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان تأثیرگذار است.

روش

روش پژوهش، جامعه آماری، حجم نمونه: روش پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی و روش تحلیل از نوع مدل‌یابی معادلات ساختاری بوده است. در این پژوهش جامعه آماری شامل همه دانشجویان دانشکده علوم و ادبیات دانشگاه بیرجند، به تعداد ۴۰۲۰ نفر است. یافته‌های توصیفی نشان داد دانشجویان گروه درسی شیمی ۱۶/۳، ریاضی ۱۲/۶، زمین‌شناسی ۸/۶، فیزیک ۱۰/۹، آمار ۷/۱، زیست‌شناسی ۲/۰، ادبیات ۸/۳، جغرافیا ۸/۶، تاریخ ۴/۳، زبان ۹/۴، حقوق ۵/۷، علوم سیاسی ۳/۷، تربیت بدنی ۰/۶ و فلسفه ۲/۰ درصد از نمونه را تشکیل داده‌اند. همچنین دانشجویان مقطع کارشناسی ۸۰، کارشناسی ارشد ۱۵/۱ و دکتری ۴/۹ درصد از نمونه را تشکیل می‌دهند. ۳۷/۱ درصد از نمونه مورد پژوهش را دانشجویان دختر و ۶۲/۹ درصد از نمونه را دانشجویان پسر تشکیل داده‌اند. برای انتخاب تعداد نمونه آماری از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با اختصاص متناسب استفاده شده است. برای تعیین حجم نمونه از فرمول نمونه‌گیری کوکران استفاده شد و حجم نمونه ۳۵۱ نفر محاسبه گردید.

ابزار سنجش

پرسشنامه سلامت روان^۱: به‌منظور سنجش سلامت روان از شاخص گلدبرگ^۲ (۱۹۷۲) استفاده شده است که یعقوبی، نصر و شاه‌محمدی (۱۳۷۴) در پژوهش خود نیز از آن استفاده کرده‌اند. این پرسشنامه ۲۸ سؤال دارد که در سؤالات ۲ تا ۱۴ و ۲۲ تا ۲۸ با طیف چهارگزینه‌ای لیکرت: اصلاً ۴، در حد معمول ۳، تقریباً بیشتر از حد معمول ۲ و به مراتب بیشتر از حد

معمول ۱ و در سؤالات ۱ و ۱۵ تا ۲۱ این طیف به‌صورت برعکس نمره‌گذاری شده است. یعقوبی و همکاران (۱۳۷۴) ضریب پایایی کل پرسشنامه را ۰/۸۸ و چهار مؤلفه آن را ۰/۷۷، ۰/۸۱، ۰/۵۰ و ۰/۵۸ گزارش کرده‌اند. در این پژوهش ضریب پایایی پرسشنامه ($\alpha=0/90$) و مؤلفه مسائل جسمانی (۰/۷۷)، اضطراب و اختلالات خواب (۰/۷۹)، اختلال در کنش اجتماعی (۰/۷۴) و افسردگی (۰/۸۵) به‌دست آمده است. برای بررسی روایی ابزار، از تحلیل عاملی تأییدی و با استفاده از نرم‌افزار لیزرل استفاده شد. پس از حذف خطاهای کواریانس، بررسی شاخص‌های برازندگی مانند نسبت مجذور خی به درجه آزادی (۱/۶۶)، شاخص نیکویی برازش^۳ (۰/۹۱)، شاخص برازندگی افزایشی^۴ (۰/۹۷)، جذر میانگین مجذورات خطای تقریب^۵ (۰/۰۴۴)، شاخص برازندگی هنجار شده^۶ (۰/۹۴) و سایر شاخص‌ها، تحلیل عاملی را مورد تأیید قرار داد. دو نمونه از سؤالات پرسشنامه عبارت‌اند از: «آیا از یک ماه گذشته تا به امروز کاملاً احساس کرده‌اید که خوب و سالم هستید؟»، «آیا از یک ماه گذشته تا به امروز توانایی تصمیم‌گیری درباره مسائل را داشته‌اید؟».

پرسشنامه انگیزه پیشرفت تحصیلی^۷: انگیزه پیشرفت تحصیلی با استفاده از پرسشنامه حسینی، احقر، اکبری و شریفی (۱۳۸۷) که براساس نظریه دیوید مک‌لند^۸ (۱۹۵۳) ساخته شده، مورد سنجش قرار گرفته است. این پرسشنامه ۴۰ سؤال دارد که با طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت کاملاً موافقم ۵، موافقم ۴، نظری ندارم ۳، مخالفم ۲ و کاملاً مخالفم ۱ نمره‌گذاری شده است. سؤالات این آزمون براساس ده هدف تدوین شده است. رستم‌آبادی، گودینی، رحمتی ترکاشوند و ویسی (۱۳۹۱) آلفای پرسشنامه را ۰/۸۳ گزارش کرده‌اند. در این پژوهش، ضریب پایایی کل پرسشنامه $\alpha=0/91$ و مؤلفه اعتماد به‌نفس ۰/۴۴، کمال‌گرایی ۰/۵۵، رقابت‌طلبی ۰/۵۴، نیاز به توجه و تشویق بیرونی ۰/۷۰، قدرت‌طلبی ۰/۲۹، هدف‌مداری ۰/۵۱، گرایش به تحرک و پیشرفت ۰/۷۰، وابستگی اجتماعی ۰/۵۱، آینده‌نگری ۰/۵۷، مشارکت ۰/۴۵ به‌دست آمده است. برای بررسی روایی ابزار با توجه به تعداد مؤلفه‌ها و حجم نمونه، علاوه بر تحلیل محتوا، از تحلیل عاملی تأییدی نیز استفاده شد. پس از حذف خطاهای کواریانس، بررسی شاخص‌های برازندگی نسبت مجذور خی به درجه آزادی (۲/۷۴)، شاخص نیکویی برازش

1. General Health Questionnaire (GHQ-28)
3. GFI
5. RMSEA
7. Academic Achievement Motivation Questionnaire

2. Goldberg
4. IFI
6. NFI
8. McClelland

مطلوب (۲/۳۳ تا ۳/۶۶) و مطلوب (۳/۶۶ تا ۵)، استنباط می‌شود که وضعیت متغیر سلامت روان دانشجویان دانشکده‌های علوم و ادبیات دانشگاه بیرجند، با ۹۵ درصد اطمینان بین ۷۹/۵۰-۷۶/۵۸ قرار دارد که وضعیت نسبتاً مطلوبی است. همچنین میانگین انگیزه پیشرفت تحصیلی آنان ۱۰۶/۸۹ (۳/۵۶) در بازه ۵ تا ۱۰) و انحراف معیار آن ۱۸/۹۴ است که با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت بین ۱۰۸/۸۷-۱۰۴/۹۱ و در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارد. عملکرد تحصیلی دانشجویان نیز دارای میانگین ۱۶/۰۵، انحراف معیار ۱/۹۱ و در وضعیت مطلوبی بوده است. نتایج به دست آمده (جدول ۱)، نشان داد که میان سلامت روان و انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های ادبیات و علوم دانشگاه بیرجند، همبستگی مثبت ($\text{sig}=0/01$) وجود دارد. همچنین میان انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های ادبیات و علوم دانشگاه بیرجند، همبستگی مثبت ($\text{sig}=0/01$) وجود دارد. مقدار کل واریانس تبیین شده نیز ($\text{F}^2=0/12$) نشان می‌دهد، انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان، ۱۲ درصد از واریانس عملکرد تحصیلی آنان را پیش‌بینی می‌کند. در نهایت از میان مؤلفه‌های سلامت روان، فقط نداشتن افسردگی با عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه مثبت و معنی‌دار با آلفای ۰/۰۱ داشته است. به عبارتی دانشجویانی که افسردگی کمتری دارند، عملکرد تحصیلی بالاتری داشته‌اند.

(۰/۹۰)، شاخص برازندگی افزایشی (۰/۹۰)، جذر میانگین مجذورات خطای تقریب (۰/۰۷۱)، شاخص برازندگی هنجار شده (۰/۹۰) و شاخص نیکویی برازندگی تطبیقی (۰/۹۰) تحلیل عاملی را مورد تأیید قرار داد. بنابراین می‌توان گفت ابزار پژوهش از روایی سازه برخوردار بوده است. دو نمونه از سؤالات پرسشنامه عبارت‌اند از: «مایل هستم با توفیق در انجام کارهای سخت، کسب احترام و حیثیت کنم». «غالباً موقعیت‌هایی که در آنها رقابت نباشد، برایم کسل‌کننده است».

۳- **عملکرد تحصیلی:** عملکرد تحصیلی دانشجویان نیز از طریق درج نمره معدل اعلام شده دانشجویان در پرسشنامه‌های توزیع شده و معدل اتخاذ شده از دانشگاه به تفکیک گروه، مقطع، رشته، جنسیت و سنوات دانشجویان مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

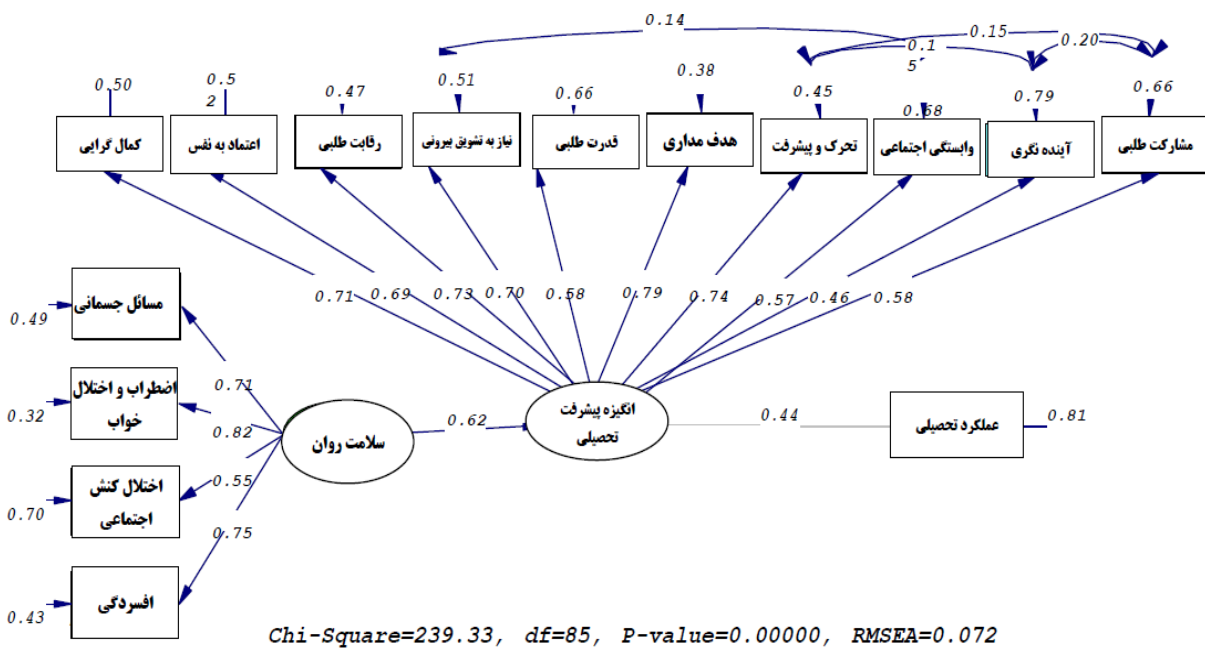
یافته‌های حاصل از پژوهش براساس چارچوب سؤالات مطرح شده مورد بررسی قرار گرفت و نتایج در چارچوب این سؤالات بیان گردیده‌اند: قبل از پرداختن به سؤالات پژوهش، یافته‌های توصیفی نشان داد میانگین نمرات سلامت روان دانشجویان ۷۸/۰۴ (۲/۸۹) در بازه ۱ تا ۵) و انحراف معیار آن ۱۳/۹۹ است. براساس فرمول برآورد میانگین جامعه و طیف استاندارد ارزیابی در سه حالت نامطلوب (۱ تا ۲/۳۳)، نسبتاً

جدول ۱- رابطه سلامت روان، انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی

متغیرها	سلامت روان	مسائل جسمانی	اضطراب و اختلال خواب	اختلال کنش اجتماعی	افسردگی	عملکرد تحصیلی
انگیزه پیشرفت تحصیلی	۰/۵۵**	۰/۳۳**	۰/۴۸**	۰/۳۹**	۰/۵۰**	۰/۳۶**
اعتماد به نفس	۰/۳۹**	۰/۲۳**	۰/۳۵**	۰/۲۹**	۰/۳۵**	۰/۲۰*
کمال‌گرایی	۰/۳۸**	۰/۲۱*	۰/۳۱**	۰/۲۷**	۰/۳۹**	۰/۲۹**
رقابت‌جویی	۰/۳۸**	۰/۲۲**	۰/۳۲**	۰/۳۱**	۰/۳۳**	۰/۲۲**
نیاز به توجه و تشویق بیرونی	۰/۴۰**	۰/۲۸**	۰/۳۶**	۰/۲۷**	۰/۳۴**	۰/۲۲*
قدرت‌طلبی	۰/۳۳**	۰/۲۲**	۰/۳۱**	۰/۲۲**	۰/۲۷**	۰/۳۱**
هدف‌مداری	۰/۴۶**	۰/۲۹**	۰/۴۲**	۰/۲۷**	۰/۴۶**	۰/۴۳**
گرایش به تحرک و پیشرفت	۰/۵۲**	۰/۳۱**	۰/۴۱**	۰/۳۶**	۰/۵۲**	۰/۳۲**
وابستگی اجتماعی	۰/۲۶**	۰/۱۵	۰/۲۸**	۰/۲۴**	۰/۱۵	۰/۱۶
آینده‌نگری	۰/۲۹**	۰/۱۶	۰/۲۸**	۰/۱۷*	۰/۲۷**	۰/۰۳
انگیزه مشارکت	۰/۳۷**	۰/۲۰*	۰/۲۸**	۰/۳۲**	۰/۳۵**	۰/۱۲
عملکرد تحصیلی	۰/۱۵	۰/۱۶	۰/۱۵	۰/۱۶	۰/۲۸*	۱

* معنی‌داری سطح ۰/۰۵ ($P < 0/05$)

** معنی‌داری سطح ۰/۰۱ ($P < 0/01$)

نمودار ۲- مدل معادلات ساختاری سلامت روان، انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی (ضرایب مسیر)

جدول ۲- شاخص‌های برازش مدل سلامت روان، انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی

RFI	IFI	NNFI	NFI	RMSEA	AGFI	GFI	χ^2/df	شاخص برازندگی
>0.9	0 - 1	>0.9	>0.9	<0.08	>0.9	>0.9	1- 5	دامنه پذیرش
۰/۹۵	۰/۹۷	۰/۹۶	۰/۹۶	۰/۰۷۲	۰/۹۰	۰/۹۲	۲/۸۱	مقدار محاسبه شده

در سطح ۰/۰۵، اگر میزان مقادیر حاصل با آزمون t-value از ۱/۹۶± و برای سطح ۰/۰۱ از ۲/۵۸± بزرگتر محاسبه شود، رابطه در آن سطوح معنادار است. مقدار آزمون t محاسبه شده سلامت روان و انگیزه پیشرفت تحصیلی ۶/۸۳، انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی ۷/۰۴ و رابطه غیرمستقیم سلامت روان با عملکرد تحصیلی و با میانجیگری انگیزه پیشرفت تحصیلی ۶/۸۳ است که در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

بر اساس نتایج مدل‌یابی معادلات ساختاری، سلامت روان دانشجویان بر انگیزه پیشرفت تحصیلی ($\gamma=۰/۶۲$) تأثیرگذار بوده است که این یافته‌ها، فرضیه دو را تأیید می‌کند. همچنین، انگیزه پیشرفت تحصیلی نیز بر عملکرد تحصیلی ($\beta=۰/۴۴$) مؤثر بود که نشان‌دهنده تأیید شدن فرضیه سوم پژوهش است. در نهایت، سلامت روان با میانجیگری انگیزه پیشرفت تحصیلی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان ($\gamma=۰/۵۱$) تأثیر داشته است که این نتایج، فرضیه چهارم پژوهش را تأیید کرده است (جدول ۳).

برای بررسی تأثیر سلامت روان بر انگیزه پیشرفت از روش الگویابی معادلات ساختاری و با به‌کارگیری نرم‌افزار لیزرل^۱ استفاده شد.

نتایج مدل‌یابی نشان داد که پس از حذف خطاهای کواریانس، بررسی شاخص‌های برازندگی مانند نسبت مجذور خی به درجه آزادی (χ^2/df)، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص برازندگی افزایشی (IFI)، جذر میانگین مجذورات خطای تقریب (RMSEA)، شاخص برازندگی هنجار شده (NFI) و شاخص نیکویی برازندگی تطبیقی (AGFI) نشان می‌دهند که مدل از برازش نسبتاً خوبی، با داده‌ها برخوردار است (جدول ۲ و نمودار ۲). از این‌رو، می‌توان اذعان داشت فرضیه یک پژوهش که ناظر بر برازش نسبتاً خوب مدل با داده‌ها بوده است مورد تأیید قرار گرفت.

برای بررسی معنادار بودن روابط بین متغیرها از آماره آزمون t یا همان t-value استفاده شد. برای بررسی معناداری

جدول ۳- نتایج مسیرهای بررسی شده در مدل

مسیر	مقدار آماره آزمون	ضرایب مسیر	وضعیت
سلامت روان ← انگیزه پیشرفت تحصیلی	۰/۸۳***	مستقیم ۰/۶۲	تأیید
انگیزه پیشرفت تحصیلی ← عملکرد تحصیلی	۰/۷۰۴***	مستقیم ۰/۴۴	تأیید
سلامت روان ← انگیزه پیشرفت تحصیلی ← عملکرد تحصیلی	۰/۸۳***	غیرمستقیم ۰/۵۱	تأیید

* معنی داری سطح ۰/۰۵ (P<۰/۰۵)

*** معنی داری سطح ۰/۰۱ (P<۰/۰۱)

بحث و نتیجه گیری

فرصت‌های متنوع به منظور حضور و بهره‌مندی دانشجویان در زمینه‌های مختلف علمی و فرهنگی، به تقویت روحیه و سلامت روان دانشجویان نیز کمک می‌کند.

همان‌طور که فتحی‌آشتیانی و همکاران (۱۳۸۴) و شعیری و چترچی (۱۳۸۳) در پژوهش خود رابطه مثبت و معناداری میان سلامت روان و موفقیت تحصیلی را گزارش کرده‌اند، این پژوهش نیز به رابطه مثبت و معناداری میان سلامت روان، انگیزه پیشرفت تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانشجویان دست یافته است. نتایج به دست آمده از بررسی روابط بین متغیرها نشان داد، میان سلامت روان و انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان همبستگی مثبت (F=۰/۵۵) و معنی داری سطح آلفای ۰/۰۱ وجود دارد. همچنین انگیزه پیشرفت تحصیلی و عملکرد تحصیلی (F=۰/۳۶) و افسردگی (نداشتن افسردگی) و عملکرد تحصیلی (F=۰/۲۸) نیز با یکدیگر رابطه معنی داری داشته‌اند. این مجموعه یافته‌ها نقش مسلم سلامت روان را بر انگیزه پیشرفت تحصیلی و نقش انگیزه بر عملکرد تحصیلی مورد تأکید قرار داده است. مسیر انگیزه و انگیزش انسان از سلامت روان او تأثیر می‌پذیرد و بر عملکرد وی تأثیر می‌گذارد. این مسیر منطقی خود، بستری برای تعریف سیاست‌ها و راهبردهای اثربخش و کارآمد در رویارویی با دانشجویان، نیازها و شرایط آنان فراهم می‌کند.

نامدار ارشنتاب و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که با کاهش شکایات جسمانی و اختلال خواب و اضطراب، معدل دانشجویان به‌عنوان شاخص پیشرفت تحصیلی بیشتر می‌شود. پژوهش حاضر نیز این روابط را تأیید کرده است. همچنان که در این پژوهش مشخص شد، با کاهش افسردگی، معدل دانشجویان به‌عنوان شاخص تحصیلی بیشتر می‌شود. رودالف (۲۰۱۲) و نامدار ارشنتاب و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش‌های خود نیز به این نتیجه دست یافتند.

هدف از این پژوهش، تبیین نقش سلامت روان بر عملکرد تحصیلی دانشجویان و با میانجیگری انگیزه پیشرفت تحصیلی بوده است. ضرورت انجام این پژوهش و نتایج آن، با یافته‌های شعیری و چترچی (۱۳۸۳)، نامدار ارشنتاب و همکاران (۱۳۹۲)، خدیوی و وکیلی مفاخری (۱۳۹۰)، عنبری و همکاران (۱۳۹۲)، اید و همکاران (۲۰۱۰) و داتر و استورم (۲۰۰۶) همسو بوده است. الگویابی معادلات ساختاری نشان داد، سلامت روان دانشجویان بر انگیزه پیشرفت تحصیلی آنان تأثیرگذار بوده است. همچنین انگیزه پیشرفت تحصیلی بر عملکرد تحصیلی مؤثر واقع شده و در نهایت اینکه سلامت روان با میانجیگری انگیزه پیشرفت بر عملکرد تحصیلی دانشجویان اثرگذار بوده است. این نتایج بیانگر این مهم است که سلامت روان دانشجویان به لحاظ جسمی و روانی و اجتماعی اثر مثبتی بر انگیزه پیشرفت آنان و ابعادی از جمله اعتماد به نفس، هدف‌مداری، رقابت‌جویی، قدرت‌طلبی می‌گذارد. این ویژگی‌ها خود ضرورت تلاش و تحرک دانشجویان محسوب می‌شود. از این رو هر اقدامی که به منظور سلامت روان آنان برداشته شود پویایی، نشاط و تلاش بیشتر آنان را به همراه خواهد داشت. این نشاط و پویایی، بستری برای ارتقای انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان را نیز فراهم می‌کند. از این رو سلامت روان و انگیزه پیشرفت، همزمان در خدمت بهبود عملکرد تحصیلی دانشجویان قرار خواهند گرفت. امروزه دانشجویان با مسائل و نیازهای متعددی روبه‌رو هستند که این خود نیز بار زیادی بر سلامت روان و انگیزه آنان به پیشرفت و موفقیت و در نتیجه عملکرد تحصیلی آنان وارد می‌کند. از این رو سیاست‌های حمایتی دانشگاهها از دانشجویان و کمک به کیفیت زندگی تحصیلی آنان، کمک به ایجاد ارتباطات سالم و سازنده بین استادان و دانشجویان، ایجاد

بررسی قرار نگرفته که پژوهش‌های کیفی می‌تواند به‌عنوان روشی کارآمدتر، عمق و چرایی رخدادهای فضاهای آموزشی را به‌طور دقیق‌تری بررسی کند و براساس آنها راه‌حل‌هایی کاربردی و اثربخش‌تر ارائه دهد.

منابع

- اخوان‌تفتی، م.، ولی‌زاده، ز. (۱۳۸۵). مقایسه سلامت روان و عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه تهران در ابتدا و انتهای دوره دانشگاه. *پژوهش‌های تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد*، ۷: ۱۶-۱.
- اعرابیان، ا.، خداپناهی، م. ک.، حیدری، م.، صالح صدق‌پور، ب. (۱۳۸۳). بررسی رابطه باورهای خودکارآمدی بر سلامت روانی و موفقیت تحصیلی دانشجویان. *فصلنامه روان‌شناسی*، ۸(۴)، ص ۳۶۱-۳۶۰.
- پورآتشی، م.، موحدمحمدی، ح.، شعبان‌علی‌فمی، ح. (۱۳۸۷). اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان. *مجله جهاد (ترویج کشاورزی و توسعه روستایی)*، شماره ۲۸۳ و ۲۸۴، ص ۱۴۲-۱۳۲.
- تمنایی‌فر، م.، سلامی محمدآبادی، ف.، دشتبازان‌زاده، س. (۱۳۹۰). رابطه سلامت روان و شادکامی با موفقیت تحصیلی دانشجویان. *مجله دانشگاه اسلامی*، ۴۷(۲)، ص ۶۳-۶۶.
- حائری‌زاده، س. ع.، اصغرپورماسوله، ا. ر.، نوغانی، م.، مهرانوری، س. ع. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر روابط اجتماعی استاد - دانشجو بر موفقیت تحصیلی دانشجویان. *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۶(۱)، ص ۵۱-۲۷.
- حسینی، ن.، احقر، ق.، اکبری، ا.، شریفی، ن. (۱۳۸۷). پرسشنامه‌های پژوهشی در زمینه روان‌شناسی، مشاوره، علوم تربیتی و جامعه‌شناسی. تهران: سخن.
- خجیر، ی. (۱۳۸۷). بازار کار و انگیزه پیشرفت تحصیلی (بررسی نگرش به بازار کار دانشجویان بر انگیزه پیشرفت تحصیلی آنان). *مجله فرهنگ و هنر*، ۵(۵)، ص ۶۵-۵۹.
- خدیوی، ا.؛ وکیلی‌مفاخری، ا. (۱۳۹۰). رابطه بین انگیزه پیشرفت، منبع کنترل، خودپنداره و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *علوم تربیتی*، ۴(۱۳)، ص ۶۶-۴۵.
- رستم‌آبادی، و.، گودینی، ف.، رحمتی‌ترکاشوند، ا.، ویسی، م. (۱۳۹۱). بررسی رابطه جو عاطفی خانواده با انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *اولین همایش ملی روان‌شناسی و خانواده، ایران، کردستان*.
- شعیری، م.، چترچی، ن. (۱۳۸۳). حرمت خود، ابعاد سلامت روان و موفقیت تحصیلی. *دانشور رفتار*، ۱۱(۱)، ص ۳۴-۲۳.
- عبری، ز.؛ جمیلیان، ح.؛ رفیعی، م.؛ قمی، م.؛ مسلمی، ز. (۱۳۹۲). رابطه رضایت از رشته تحصیلی با سلامت روان و پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۳(۶)، ص ۴۹۷-۴۸۹.

علایم افسردگی تأثیر منفی بر انگیزه و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارد و کاهش تمرکز حواس، نداشتن علاقه و انرژی باعث تخریب عملکرد تحصیلی دانشجویان می‌گردد. از جمله رهاوردهای جهان صنعتی و دیجیتال کنونی برای دانشجویان، تعریف نیازها و مشکلات جدید است که بار منفی بر افکار و اعمال آنان وارد می‌کند و افسردگی و درنهایت کاهش عملکرد آنان را به همراه دارد. در این وضعیت، هر عاملی که موجب کاهش اختلالات روانی از جمله افسردگی گردد، کمکی غیرمستقیم به بهبود عملکرد تحصیلی آنان خواهد بود که راهبردهای روان‌شناسانه نقش مهمی در رویارویی با این پدیده خواهد داشت و موجب مقاوم و توانمند شدن دانشجویان در برابر فشارها می‌شود و به سازگاری بیشتر آنان کمک می‌کند.

بنا به آنچه عنوان شد، سلامت روان، از عوامل مهم و زمینه‌ای انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانشجویان است که دانشگاهها با اهتمام در برآورده ساختن عوامل مرتبط با آن، از جمله ایجاد فضای یادگیری و فضای آموزشی مطلوب، روابط، کمیته‌ها و تشکل‌های دانشجویی پویا و هدفمند و متمرکز بر سلامت جسمی و روانی دانشجویان می‌توانند به ارتقای سلامت روان آنان کمک نمایند. برنامه‌ریزی‌های منظم دانشگاهها، شفاف نمودن انتظارات و وظایف دانشجویان و توجه به کیفیت زندگی آنان، از جمله دیگر راهبردهایی است که به سلامت روان دانشجویان منجر می‌شود. مطالعات نشان می‌دهد، نوجوانان فشارهای روانی خود را به شکل شکایات جسمی نشان می‌دهند، علایم اضطراب با تخریب حافظه و عملکرد شناختی فرد همراه است که آن نیز به کاهش عملکرد تحصیلی منجر می‌شود. بر این اساس، باید عوامل مؤثر بر شکایات جسمانی و اضطراب و اختلال خواب دانشجویان شناسایی و مرتفع گردد تا با کاهش این عوامل، موفقیت و پیشرفت تحصیلی آنان تسهیل شود.

پژوهش‌های حوزه علوم انسانی همواره با محدودیت‌هایی روبه‌رو است که این پژوهش نیز از این قاعده مستثنا نیست و محدودیت‌هایی در روش‌شناسی، جامعه، فرایند پژوهش و نتایج بر آن مترتب بوده است. از جمله این محدودیت‌ها، ضرورت برقراری ارتباط سالم و سازنده با جامعه هدف (دانشجویان) و جمع‌آوری داده‌های معتبر و پایا با ابزار و شیوه‌ای مناسب از طبقات مختلف دانشجویی بوده است. از طرفی، این پژوهش در بین دانشجویان انجام شده است و تعمیم آن به سایر رده‌های سنی - تحصیلی با محدودیت روبه‌رو است. همچنین در این پژوهش فقط از رویکرد کمی استفاده شده است. از این‌رو، چرایی و چگونگی متغیرها مورد

یعقوبی، ن.، نصر، م.، شاه‌محمدی، د. (۱۳۷۴). بررسی همه‌گیری‌شناسی اختلالات روانی در مناطق شهری و روستایی صومعه‌سرا. فصلنامه اندیشه و رفتار، ۱، ص ۶۵-۵۵.

Datar, A., Sturm, R. (2006). Childhood Overweight and Elementary School Outcomes. *Int J Obes*, 30:1449-1460.

Eddie, R., Howalter, M.H., Goldhaber, D. (2010). The Relation between Children's Health and Academic Achievement. *Child Youth Serv Rev*, 32(2):231-238.

McClell, D.C. (1985). *The achieving society*. Princeton, NJ: Van Nostrand

Nixon, C., Frost, T.A.G. (1996). The study habits and attitudes, in ventory and its implication for student success. *Psychological Reports*, 13(5), p53-74

Rudolfh, K.D. (2012). Stress and Depression, the role of stress in depression, the impact on academic functioning and educational progress. Available from: <http://education.stateuniversity.com/pages/2457/Stress-Depression.html>

Thelwell, R.C., Lane, A.M., Weston, N.W. (2007). Mood States, Self-set Goals, Selfefficacy and Performance in Academic Examinations. *Personal Individ Differ*, 42(3): 573-583.

Wissing, M.P. & Fouri, A. (2000). *Spirituality as a component of Psychological well-being*. 27th, International congress of psychology, Stockholm: Sweden

فتحی‌آشتیانی، ع.، کیوانی، ج.، زعیم، ب.، سیدنا، ط.، صدیق‌حقیقت، ف.، ترقی‌جاه، ص. (۱۳۸۴). بررسی سلامت روانی و موفقیت تحصیلی دانشجویان ممتاز دانشگاهها. *مجله روان‌شناسی*، ۲۹(۲)، ۱۵۱-۱۶۴.

قاندی، م.، یعقوبی، ح.، امید، ع.، ظفر، م.، بخشی، ش. (۱۳۸۷). مقایسه سلامت روان، مکانیزم‌های مقابله‌ای، حمایت اجتماعی و احتمال خودکشی و سوء مصرف مواد مخدر در دانشجویان ورودی جدید دانشگاه شاهد در سال ۱۳۸۶. *مجموعه مقالات چهارمین سمینار سراسری بهداشت روان دانشجویان، مرکز مشاوره دانشجویی دانشگاه شیراز*، ص ۳۵۰-۳۴۷.

قمری، ف.، محمدبیگی، ا.، محمدصالحی، ن. (۱۳۸۹). ارتباط سلامت روانی و سایر ویژگی‌های فردی با موفقیت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه‌های اراک. *مجله دانشگاه علوم پزشکی بابل*، ۱۲(۱)، ص ۱۱۸-۱۲۴.

محمدامینی، ز. (۱۳۸۶). بررسی رابطه باورهای فراشناختی با سلامت روانی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان پسر شهرستان اشنویه. *اندیشه و رفتار*، ۱(۴)، ص ۳۹-۳۰.

میرکمالی، س.م. (۱۳۸۸). *روابط انسانی در آموزشگاه*. چاپ هشتم، تهران: نشر یسطرون.

نامدار ارشتناب، ح.، ابراهیمی، ح.، صاحبی‌حق، م.ح.، ارشادی بستان‌آبادی، م. (۱۳۹۲). سلامت روان و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی. *مجله آموزش در علوم پزشکی*، ۲(۵۲)، ص ۱۵۲-۱۴۶.